

Slovenský národopis

37-1989

1-2

Na obálke:

1. strana: *Concordantia discordantium canonum* zo začiatku 14. storočia. Písmo Q(uidam) s dvojicou snúbencov. Bratislava, Kapitulná knižnica. Foto H. Bakaljarová z publikácie A. Güntherová — J. Mišianik: *Stredoveká knižná maľba na Slovensku. Bratislava 1961*
4. strana: Mladucha z Liskovej, okr. Lipt. Mikuláš. Rekonštrukcia na folklórnom festivale v Detve r. 1987 zdôrazňuje symbolickú zeleň na odeve. Foto T. Szabó

Blok príspevkov pripravil PhDr. Milan Leščák, CSc.

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašpariková, Emilia Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

1-2

37-1989

Slovenský národopis

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

**VEDA
VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA**

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

SVADOBNÝ OBRAD — TRADÍCIE A SÚ-
CASNOSŤ

Úvod (Milan Leščák)	7
Jakubiková, Kornélia: K metodológii štúdia svadby	10
Komorovský, Ján: K problematike porovnávacieho štúdia slovenskej svadby	19
Mozolík, Peter: Civilný sobášny obrad na Slovensku a jeho vývin	26
Feglová, Viera: Funkcia priestoru pri obradnom prijatí nevesty do domu muža	34
Chorváthová, Ľubica: Paralely rodinno-rodového kultu v zvykosloví dvoch kysuckých obcí	41
Benža, Mojmír: Znaky svadobného sprievodu vo svetle symboliky	51
Danglová, Oľga: Symboly panenstva v svadobnom obrade na Slovensku	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Sobáshne ohlášky a ich miesto v obyčajovom systéme na Slovensku	72
Stoličná, Rastislava: K problematike hostín a jedál v svadobnom obrade na Slovensku	77
Podoba, Juraj: Riešenie rezidenčných problémov mladých manželov v tradičnom dedinskom prostredí	89
Botíková, Marta: Svadobný obrad u Slovákov vo Vojvodine	99
Méryová, Margita: K základným znakom palockej svadby na Slovensku	106
Mann, Arne: Základné znaky svadby Cigánov-Rómov na východnom Slovensku	113
Krekovičová, Eva: K vybraným problémom kontextových väzieb piesne vo svadobnom ceremoniáli	123
Popelka, Pavel: Funkcie a charakteristika svatebného písňového repertoáru	135
Leščák, Milan: Svadobné verše a vinše	149
Profantová, Zuzana: Biblické motívy v svadobných rečiach	158
Luther, Daniel: Masky v svadobných obyčajoch	164
DISKUSIA	
Mušinka, Mikuláš: Včleňovanie tradičných folklórnych prvkov do súčasného svadobného obradu	177
Benža, Mojmír: Nevesta či mladucha?	186
MATERIÁLY	
Mjartan, Ján: Posledný medovníkár a voskár v Prievidzi	189

PhDr. Alena Plessingerová CSc. jubiluje (Soňa Švecová)	212
K životnému jubileu PhDr. Jána Botíka CSc. (Peter Slavkovský)	214
Životné jubileum PhDr. Svetozára Švehláka CSc. (Milan Leščák)	218
Za akademikom G. S. Čitajom (Ján Podolák)	222
Prof. Jozef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
Jubilujúca a bilancujúca Matica slovenská (Marta Botíková)	226
Konferencia „K histórii nášho národopisu“ a Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti československej pri ČSAV (Leo Kužela)	228
Seminár o poľskej etnickej skupine v ČSSR (Andrej Sulitka)	229
Konferencia „Romantizmus a ľudová slovesnosť“ (Hana Hlôšková)	230
Zasadnutie MKKKB, Varna 26.—31. X. 1987 (Peter Slavkovský)	232
VIII. Medzinárodné sympóziu Etnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
12. Medzinárodný kongres antropologických vied (Viera Gašpariková)	235

RECENZIE A REFERÁTY

M. Maj, Rola daru w obrzędzie weselnym (Kornélia Jakubiková)	238
Zborník SNM Etnografia 28, 1987 (Peter Slavkovský)	239
Publikácie o zátopovej oblasti Starina (Mikuláš Mušinka)	240
Myjava (Eva Pančuhová)	243
Venkovské město 2. (Juraj Podoba)	245
P. Švorc, Podtatranské premeny (Ján Michálek)	246
G. Frák, Baníctvo v Železníku (Jaroslav Čukan)	247
M. Zuberová, Tisícročie módy (Zuzana Štefániková)	249
S. Burlasová, Ľudová pieseň na Horehroní (Eva Krekovičová)	250
Narodni pisni sela Orjabyna (Mikuláš Mušinka)	252
Keď je dobrá klobása... Spomienkové rozprávanie slovenského ľudu (Zora Vanovičová)	253
Z. Profantová, Dúha voďu pije (Milan Petráš)	254
P. Michalides, Výtvarná kultúra výroby (Monika Kardošová)	256
Smích a pláč středověku (Zuzana Profantová)	257

Sociálno-kultúrnyj oblik sovetских nacij (Viera Kaľavská)	259
Słownik etnologiczny (Jarmila Paličková-Pátková)	260
Huculščyna (Mikuláš Mušíňka)	261
L. Timaffy, Szigetközi krónika (Jozef Liszka)	263
J. Barabás — N. Gilyén, Magyar népi építészeti (Soňa Švecová)	264
Handwerk in Mittel- und Südosteuropa (Jozef Ušák)	265
J. Kwak, Obyczajowość mieszkanców miast górnośląskich w XVI—XVIII wieku (Katarína Popelková)	267
L. Takács, Határjelek, határjárás a feudális kor végén Magyarországon (Soňa Švecová)	269
Slavianskij folklor (Mikuláš Mušíňka)	270
O. I. Dej, Ukrajinska narodna balada (Mikuláš Mušíňka)	271

СОДЕРЖАНИЕ

СВАДЕБНЫЙ ОБРЯД — ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Введение (Милан Лешчак)	7
Якубикова, Корнелия: Методологические проблемы изучения свадьбы	10
Коморовски, Ян: Проблематика сравнительного изучения словацкой свадьбы	19
Мозолик, Петер: Гражданский брак в Словакии и его развитие	26
Феглова, Вера: Функции пространства при обрядовом принятии невесты в дом мужа	34
Хорватова, Любица: Параллели семейно-родового культа в обычаях и обрядах двух кисуцких поселков	41
Бенжа, Моймир: Знаки свадебного шествия в свете символики	51
Данглова, Ольга: Символы девственности в свадебном обряде в Словакии	57
Апатиова-Руснакова, Зора: Свадебное оглашение и его место в системе словацких обычаев	72
Столична, Рагислава: Проблематика угощений и блюд свадебного обряда в Словакии	77
Подоба, Юрай: Решение резидентских проблем молодых супругов в традиционной деревенской среде	89
Ботикова, Марта: Свадебный обряд у Словаков в Войводине	99
Мериова, Маргита: Основные знаки палочкой свадьбы в Словакии	106

Мани, Арне: Основные знаки свадьбы цыган-ромов в восточной Словакии	113
Крековичова, Эва: Избранные проблемы контекстуальных связей песни в свадебном церемониале	123
Попелка, Павел: Функция и характеристика свадебного песенного репертуара	135
Лешчак, Милан: Свадебные речи и приговоры	149
Профантова, Зузана: Библиейские мотивы в свадебных речах	158
Лутер, Даниел: Маски в свадебных обычаях	164

ДИСКУССИЯ

Мушинка, Микулаш: Включение традиционных фольклорных элементов в современный свадебный обряд	177
Бенжа, Моймир: Невеста или же сноха?	186

МАТЕРИАЛЫ

Мяртан, Ян: Последний пряничник и воскобой в городе Приевидза	189
---	-----

ОБЗОРЫ

Д-р. Алена Плессингерова, к.и.н. отмечает юбилей (Соња Швецова)	212
Д-р. Ян Ботик к.и.н. — пятьдесят лет (Петер Славковски)	214
К жизненному юбилею Д-ра Светозара Швеглака, к.и.н. (Милан Лешчак)	218
Памяти академика Г. С. Читая (Ян Подолак)	222
Профессор Йосеф Бурста (1914—1987) (Ян Подолак)	224
Матица словацкая юбилеует и подводит биланс (Марта Ботикова)	226
Конференция «К истории нашей этнографии» и Общее собрание Этнографического чехословацкого общества ЧСАН (Лео Кужела)	228
Семинар о польской этнической группе в ЧССР (Андрей Сулитка)	229
Конференция «Романтизм и устное народное творчество» (Хана Глошкова)	230
Заседание МКККБ, Варна 1987 (Петер Славковски)	232
VIII международный симпозиум Этнография Панноника (Марта Ботикова)	234
12 международный конгресс антропологических и этнологических наук (Вера Гашпарикова)	235

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

DIE HOCHZEITSZEREMONIE — TRADITIONEN UND GEGENWART

Einleitung (Milan Leščák)	7
Jakubíková, Kornélia: Methodologische Probleme des Studiums der Hochzeit	10
Komarovský, Ján: Zur Problematik der vergleichenden Studiums der slowakischen Hochzeit	19
Mozolík, Peter: Die Ziviltreuung in der Slowakei und ihre Entwicklung	26
Feglová, Viera: Die Funktion des Raumes bei der zeremoniellen Aufnahme der Braut in das Haus ihres Mannes	34
Chorváthová, Lubica: Parallelen des Familien-Stammeskultes im Brauchtum zweier Gemeinden im Kyšuce-Gebiet	41
Benža, Mojmir: Die Merkmale des Hochzeitszuges im Lichte der Symbolik	51
Danglová, Olga: Symbole der Jungfräulichkeit in der Hochzeitszeremonie in der Slowakei	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Das Trauungsaufgebot in den slowakischen Hochzeitsbräuchen	72
Stoličná, Rastislava: Die Problematik der Gastmähler und Speisen bei der Hochzeitszeremonie in der Slowakei	77
Podoba, Juraj: Die Lösung der Wohnsitzprobleme junger Eheleute in der traditionellen dörflichen Umwelt	89
Botíková, Marta: Die Hochzeitszeremonie bei den Slowaken in der Wojwodina	99
Méryová, Margita: Die Grundmerkmale der Palóczer Hochzeit	106
Mann, Arne: Die Grundmerkmale der Hochzeit bei den Zigeuner-Romas in der Ostslowakei	113
Krekovičová, Eva: Zu ausgewählten Problemen der Kontextbindungen des Liedes im Hochzeitszeremoniell	123
Popelka, Pavel: Die Funktion und Charakteristik des Liederrepertoires bei der Hochzeit	135
Leščák, Milan: Hochzeitsreden und Hochzeitswünsche	149
Profantová, Zuzana: Biblische Motive in den Hochzeitsreden	158
Luther, Daniel: Die Masken in den Hochzeitsbräuchen	164

Mušinka, Mikuláš: Die Eingliederung der traditionellen volkstümlichen Elemente in der gegenwärtigen Hochzeitszeremonie	177
Benža, Mojmir: Die Schwiegertochter oder die Braut?	186

MATERIALIEN

Mjartan, Ján: Der letzte Lebkuchenbäcker und Wachszieher in der Stadt Prievidza	189
---	-----

RUNDSCHAU

PhDr. Alena Plessingerová, CSc. jubiliert (Soňa Švecová)	212
PhDr. Ján Botík, CSc. fünfzigjährig (Peter Slavkovský)	214
Zum Lebensjubiläum PhDr. Svetozár Švehlák, CSc. (Milan Leščák)	218
G. S. Čitaja ist gestorben (Ján Podolák)	222
Prof. Józef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
Matica slovenská — jubiliert und bilanziert (Marta Botíková)	226
Die Konferenz „Zur Geschichte unserer Volkskunde“ und die Vollversammlung der Ethnographischen Tschechoslowakischen Gesellschaft bei ČSAV (Leo Kužela)	228
Das Seminar über die polnische ethnische Gruppe in der CSSR (Andrej Sulitka)	229
Die Konferenz „Romantismus und die Volkspoesie“ (Hana Hložková)	230
Die Tagung IKKKB in Warna (Peter Slavkovský)	232
Das VIII. internationale Symposium Ethnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
Der 12. internationale Kongres der anthropologischen und ethnologischen Wissenschaften (Viera Gašparíková)	235

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

WEDDING CEREMONY — TRADITIONS AND THE PRESENT DAY

Introduction (Milan Leščák)	7
Jakubíková, Kornélia: To the methodology of the study of wedding	10
Komárovský, Ján: To the problems concerning the comparative study of Slovak wedding	19
Mozolík, Peter: Civil wedding ceremony in Slovakia and its development	26
Feglová, Viera: Function of space in the ceremonial reception of bride in man's house	34
Chorváthová, Lubica: Parallels of the family-lineal cult of customs in two villages of Kysuce	41
Benža, Mojmir: Characteristics of wedding procession in the light of symbols	51
Danglová, Oľga: Symbols of virginity in the wedding ceremony in Slovakia	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Banns of matrimony and their place in the customs wedding system in Slovakia	72
Stoličná, Rastislava: To the problems of feasts and meals in the wedding ceremony in Slovakia	77
Podoba, Juraj: Solution of residential problems of young couple in the traditional rural environment	89
Botíková, Marta: Wedding ceremony in Slovaks living in Vojvodina	99
Méryová, Margita: To the fundamental features of the Palocian wedding in Slovakia	106
Mann, Arne: Fundamental features of the wedding in Gypsies — Roma in eastern Slovakia	113
Krekovičová, Eva: To chosen problems of the contextual bond of a song in the wedding ceremony	123
Popelka, Pavel: Function and characteristics of the wedding singing repertoire	135
Leščák, Milan: Wedding verses and congratulations	149

Profantová, Zuzana: Biblical motives in wedding speeches	158
Luther, Daniel: Masks in wedding customs	164

DISCUSSION

Mušinka, Mikuláš: Incorporation of the traditional folklore elements in the present-day wedding ceremony	177
Benža, Mojmir: A bride or a young woman?	186

MATERIALS

Mjartan, Ján: The last gingerbread-maker and waxer in Prievidza	189
---	-----

REVIEWS

The anniversary of PhDr. Alena Plesingerová, CSc. (Soňa Švecová)	212
PhDr. Ján Botík, CSc. is fifty years old (Peter Slavkovský)	214
To life anniversary of PhDr. Svetozár Švehlák, CSc. (Milan Leščák)	218
In Memoriam G. S. Chitaya (Ján Podolák)	222
Prof. Jozef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
The anniversary and bilance of Matica Slovenská (Marta Botíková)	226
The Conference called "To the history of our ethnography" and the General Meeting of the Czechoslovak Ethnographic Society at the Czechoslovak Academy of Sciences (Leo Kužela)	228
Seminar on Polish ethnic group in CSSR (Andrej Sulitka)	229
The Conference "Romanticism and folk art" (Hana Hložková)	230
IKKKB Session, Varna October 26—31, 1987 (Peter Slavkovský)	232
VIIIth International Symposium of Ethnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
12th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences (Viera Gašparíková)	235

BOOKREVIEWS AND REPORTS

SOBÁŠNE OHLÁŠKY A ICH MIESTO V OBYČAJOVOM SVADOBNOM SYSTÉME NA SLOVENSKU

ZORA APÁTHYOVÁ-RUSNÁKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Globálna vývinová tendencia, ktorá vystúpila vypuklejšie u nás najmä v 20. stor., a v súvislosti s tým hospodárska samostatnosť snúbencov a individualizácia rozhodovania vo výbere manželského partnera vplývajú na zmenu štruktúry tradičných svadobných zvykov, resp. ich významov. V minulosti, najmä do polovice 16. stor., zmeny do svadobných obradov zavádzala cirkev. Od pol. 19. stor. ich zavádza štát. Konkrétne roku 1858 limitovaním najnižšieho sobášneho veku ženicha na 21 rokov, čo odporovalo predchádzajúcej tradícii,¹ roku 1894 zavedením civilného sobáša a zbavením platnosti sobáša cirkevného ako zvrchovanej právnej formy uzatvárania manželstva. Nové právne úpravy neumožňovali zložiť cirkevný sľub skôr, ako bol uzavretý sobáš pred tvárou štátu. Do ľudového obradného života tak vstúpili zmeny, s ktorými sa bolo treba vyrovnáť — akceptovať dvojkoľajné skladanie sľubu manželstva. Toto, okrem obdobia rokov 1919—1949, pretrváva dodnes. Uvedené zmeny zákona spôsobili, že aj cirkevné ohlášky ako také stratili svoj pôvodný zmysel, ktorým bolo zachytiť prípadné prekážky manželstva ešte pred jeho uzavretím.² Napriek tomu ohlášky v dedinskom prostredí pretrvávajú dodnes — najmä

v regiónoch so živou religiozitou a cirkevnými sobášmi.

Vo vývine obyčajového komplexu mali ohlášky osobitné postavenie nielen pre svoju cirkevnoprávnu, ale aj obyčajovoprávnu povahu. Boli medzníkom vo vývine toho-ktorého svadobného konania, zverejnením partnerského výberu a uzavretia dohody o vstupe do manželstva. Nimi sa obyčajne otváral i čas snúbenecký³ a v tomto storočí aj samotné svadobné prípravy: chodenie po pýtani, nasýpanie perín, šitie svadobných odevov, prípravy na hostinu a i.

Ohlášky zvyčajne nasledovali bezprostredne po zasnubách (*pytačky, pokonávky, rukoviny, zdávky* a i.). Zásnuby sa robili obyčajne v sobotu, po nich sa išlo na faru k zápisu ohlášok, aby v nedeľu už mohli byť verenci vyhlásení (*zhodení z kančla*). Táto bezprostredná následnosť sa často považovala za posvätenie zasnubného sľubu a v regionálnom význame nahradzovala sobášnu zmluvu. Podtrhuje to aj zvyk, podľa ktorého sa snúbenci chodili sami zapísať. Tak to bolo v štyridsiatych rokoch v Záhorskej Bystrici,⁴ na okolí Bánoviec nad Bebravou⁵ i na Zemplíne.⁶ Podľa iných záznamov však chodil na faru len ženich so svedkami,⁷ príp. otcovia snúbencov.⁸ Tieto zvyky síce vyjad-

rujú dôstojnosť úkonu, ale nedávajú príležitosť zložiť snúbenecký sľub pred kňazom ešte pred ohláškami. Koncom 19. a zač. 20. stor. býval zápis ohlášok slávnostnejší, zúčastňovali sa ho nielen snúbenci, ale aj ich otcovia a svedkovia.⁹

Miestami však ešte v štyridsiatych rokoch 20. stor. pripúšťali možnosť zrušenia zasnubného sľubu po 1. ohláškach. Tak napr. v Luboriečke (okr. V. Krtíš),¹⁰ ale i Čuklesovciach (okr. Bánovce n. B.),¹¹ Senohrade (okr. Zvolen),¹² kde robili *dokonávku, zdávky* až po 2. ohláškach.

Zapisovanie ohlášok bola zrejme prvá príležitosť, kedy sa snúbenci spolu cez deň ukázali na verejnosti; dedina sa na nich už teraz mohla dívať ako na pár, hodnotiť perspektívy budúceho manželstva. Ohlášky sa vyhlasovali po tri nedele; u katolíkov na veľkej omši, u evanjelikov na slávnostnej bohoslužbe. V nedeľu popoludní, príp. cez týždeň v stredu, chodievali snúbenci na faru na výuku katechizmu a manželského spoluzitia. Na zač. 20. stor. katolíci skladali skúšku z modlitieb: Otčenáš, Zdravas Mária, Verím v Boha, z Desatora božích prikázaní a Siedmich sviatostí. V štyridsiatych rokoch táto výuka odpadla, ale v súčasnosti u rímskokatolíkov pokračuje nanovo, pre známy nedostatok elementárneho náboženského vzdelania.

Okrem úradných a zmluvných zvyklostí na prípravu sobášneho sľubu bolo obdobie ohlášok aj časom, v ktorom sa uplatňovali povery na zabezpečenie prosperity manželstva a zdravia budúcich detí. Obyčajne sa vzťahovali na počúvanie, resp. nepočúvanie vlastných ohlášok — zvyčajne prvých, ale miestami všetkých troch, bez ohľadu na konfesiú. Povery sa väčšinou vzťahovali na mladuchu, na oboch snúbencov, zriedkavo iba na mladoženícha. Najčastejšie mali snúbenci vynechať 1. ohlášky, keď nechceli mať hluché, nemé deti, keď

chceli mať šťastie v manželstve.¹³ V snahe dodržať kresťanskú povinnosť a byť účastným na sviatočnej omši — ale dodržať i poveru — vystupujú vo zvykoch kompromisy. Podľa jedného z nich ohlášky nemajú naraz počúvať obaja snúbenci. Preto sa mládenec cez omšu zdržiaval v sakristii, príp. snúbencia počas kázne vychádzala z kostola; po r. 1945 sa počas kázne a ohlášok schovávala kľáčaním v strede svojich slobodných družiek (okolie Michaloviec).¹⁴ Na Záhorí a v priľahlých dedinách západného Slovenska chodili snúbenci na bohoslužby do susedných dedín, príp. sa zúčastňovali len malej omše. Zvyk je známy aj zo Šariša.¹⁵

Ako ďalší dôvod na vynechanie 1. ohlášok sa uvádza hanblivosť snúbencov pred zrakmi verejnosti. Najmä keď bola nevesta tehotná a farár ju vyhlasoval nie ako poctivú, ale len ako úctivú pannu. Závažnejšia „hanba“ snúbencov mohla vyplývať aj z rozporu medzi zvykmi sobášnej praxe, povolenými štátnym právom (1894) a tradičnou normou o príbuzenských manželských prekážkach zo staršieho cirkevného práva. Obchádzať finančne (bez dišpenzu) tieto manželské prekážky síce nový zákon umožňoval, nie však obyčaj — a preto môžeme tu mať dočinenia i s akousi hanbou za incestuálne chovanie snúbencov, resp. ich rodín, najmä v tých regiónoch, kde sa udržiavalo povedomie širšieho príbuzenstva. Dávanie závdavkov, robenie rukovín až po 2. ohláškach môže mať motiváciu aj v týchto súvislostiach.

V dedinskom prostredí sa v 19. stor. i v 1. pol. 20. stor. na väčšine územia za obdobie snúbenectva považoval len krátky čas ohlášok. Miestami sa až do nášho storočia uchovali obyčaje znakového vyzdvihnutia snúbencov v ohláškach aj v zasadačom poriadku kostola. Z materiálov vysvitá, že ani tento zvyk sa neviaže len na jednu konfesiú, hoci dlhšie pretrvával predovšetkým u ka-

tolikovo. Až na malé výnimky bývali týmto poctené predovšetkým snúbenice-dievky, kým mládenci-snúbenci zostávali vo svojom obvyklom prostredí. Najčastejšie miesto snúbeníc bolo pred oltárom, v strede pod večným svetlom, všetkým na očiach. Tento znak a jeho etický obsah má doplnok v mieste pre prespanku, zvyčajne vo vchode kostola, v tzv. *žobráčni*, v *babinci*. Bola to odmena a trest za dodržanie, resp. nedodržanie vládnuceho morálneho príkazu o panenskej čistote v predsobášnom období. V tridsiatych rokoch nachádzame tento zvyk na území Slovenska zväčša už len rozptýlene. Sústreďnejší výskyt ešte vykazujú mikroregióny krupinských a slatinských lazov, severovýchodný Gemer, okolie Starej Ľubovne a Stakčína.¹⁶

Symbolicky nie tak výrazné, však o nič menej pôsobivé bolo zdobenie vrencov zásunbnými alebo sobášnymi znakmi — partami, vencami a pierkami v dobe ohlášok, a to aj v prípadoch, kedy zostávali na svojich pôvodných miestach — v strede dievok alebo mládencov. V medzivojnovom období bol tento jav už na zrejmom ústupe, napriek tomu vykazuje pomerne veľké rozšírenie. Tu do-

minuje jednoznačne Spiš s prilahlými územiaми Šariša, Gemera, Liptova. Zvyk sa udržiaval aj inde, napr. v mikroregiónoch s určeným osobitným miestom snúbenice v kostolnom zasadacom poriadku, ale i na západnom Slovensku, kde pretrvával najmä vo výzdobe ženíchov. Pierka mladoženichov tam bývali tradičnými zásunbnými darmi, azda preto sa dlhšie udržali.

Hoci už na ústupe, predsa i v tomto storočí mali formy párt a pierok nielen svoje regionálne odlišnosti, ale aj vývinové či módné znaky. Z party sa stal veniec so závojom (neskôr klobúk, kvet), pierko z klobúka prešlo na klopú saka a nosí sa už len na sobáš.

Po 2. svetovej vojne ohlášky postupne stratili väčšinu vonkajších obradných znakov. Napriek tomu v regiónoch so živou religiozitou a cirkevnými sobášmi dodnes fungujú ako spoľahlivá forma zverejnenia budúceho sobáša člena lokálnej komunity. Otázky, či sa v súčasnosti k ohláškam viažu nejaké povery alebo samostatné zvyky, nemožno dostatočne zodpovedať, lebo súčasné opisy svadobných obyčají ohláškam zväčša nevenujú pozornosť.

POZNÁMKY

- 1 Encyklopédia Slovenska V., heslo sobášnosť. Bratislava 1981; DOBŠINSKÝ, P.: Prostonárodné obyčaje, povery a hry slovenské. Martin 1880, s. 15.
- 2 „Ohlášky boli zavedené už r. 1215 na IV. lateránskom sneme; budínsky cirkevný snem v r. 1279 výslovne aplikoval toto ustanovenie aj na Uhorsko, pravda, trvalo dlho, kým sa ohlášky ujali; ich cieľom od počiatku bolo zverejnenie sobáša najmä za tým účelom, aby prípadné manželské prekážky, ktoré cirkevné zákonodarstvo postupne rozmnožovalo, mohli vyjsť včas najavo. Prevedenie ohlášok patrilo farárom príslušným v mieste bydliska snúbencov. Ohlášky už oddávna mali byť tri, mali byť pre-

- vedené vo sviatkoch a mala sa po nich vyčkať určitá lehota... Dišpenzovanie ohlášok bolo možné a udeľoval ho biskup.“ LUBY, Š.: Dejiny súkromného práva na Slovensku. Bratislava 1946, s. 263.
- 3 Väčšina prameňov z konca 18., 19. i zač. 20. stor. dotýkajúca sa dedinských roľníckych pospolitostí uvádza, že sa ohlášky robili bezprostredne, čoskoro po zasúbení. URBANCOVÁ, V.: Počiatky slovenskej etnografie. Bratislava 1970; CHORVÁTH, K.: Slovenská svadba. Slov. Pohľ. 15, 1895, s. 585; KOMOROVSKÝ, J.: Tradičná svadba u Slovanov. Univerzita Komenského Bratislava 1976, s. 89—91. V staršom i novšom materiáli sa však stretávame aj s opakom. Téma by

- si zasluhovala historicko-demografické a sociologicko-etnografické štúdium.
- 4 Archív NÚ SAV. Dotazníková akcia Matice slovenskej 1942 — i. č. 179.
  - 5 Archív NÚ SAV. Dotazníková akcia MS 1942 — i. č. 174 (Malá Hradná, Kšinná), i. č. 175 (Podlužany).
  - 6 Archív NÚ SAV. MJARTAN, J.: Zvyky na Zemplíne 1949 — i. č. 173.
  - 7 Archív NÚ SAV. Dotazníková akcia MS 1942 — i. č. 179 (Rača, okr. Bratislavamesto).
  - 8 Archív NÚ SAV. Dotazníková akcia MS 1942 — i. č. 174 (Závada, okr. Bánovce n. B.).
  - 9 CHORVÁTH, K.: c. d., s. 585—6.
  - 10 Archív NÚ SAV. Výskumy EAS k otázke č. 129 — Zasadací poriadok v kostole.
  - 11 Archív NÚ SAV. Dotazníková akcia MS 1942 — i. č. 174.
  - 12 HORVÁTHOVÁ, E.: K svadobným zvykom troch hontianskych obcí. Slov. Národop. 22, 1974, s. 301—325.
  - 13 Inde, napr. v Sliezske, v Segedíne (MLR) bola táto povera konkretizovaná prosperitou budúceho nevestiného hospodárstva a dotýkala sa sľepok, ich znášky, liahnutia. In: KOMOROVSKÝ, J.: c. d., s. 90; BÁLINT, S.: A szögedi nemzet III. Szeged 1980, s. 90.
  - 14 Archív NÚ SAV. Výskumy EAS k otázke č. 129 — Zasadací poriadok v kostole; výskumy BOHUCKÉHO, J.
  - 15 Archív NÚ SAV. Výskumy EAS k otázke č. 129.
  - 16 Tamtiež.

СВАДЕБНОЕ ОГЛАШЕНИЕ И ЕГО МЕСТО В СИСТЕМЕ СЛОВАЦКИХ ОБЫЧАЕВ

Резюме

Оглашение занимало особое место в свадебных обычаях не только благодаря своему церковно-правовому, но и обычно-правовому характеру. Оно представляло собой предел в развитии того или другого свадебного дела, объявивши выбор партнера, оно обычно открывало короткий период обрученных партнеров. Оглашение имело место обычно непосредственно после помолвки, и оно считалось освящением обручального обещания и заменяло свадебный договор. Это был также период, когда молодые могли вместе показываться на людях уже и днем. С оглашением взаимосвязаны также верования по обеспечению благосостояния будущего брака. Если обрученные хотели в будущем счастья, чтобы их дети не были глухие или немые, то им следовало пропустить первое оглашение. Первое оглашение пропускали также пары, которым стыдно было из-за беременности

невесты, или из-за нарушения традиционного церковного запрета брака между родственниками.

В Словакии в некоторых местах сохранились вплоть до 30-х гг. 20 века обычаи знакового возвышения обрученных в оглашении и в плане размещения в костеле. Чаще всего было место невесты (обрученницы) перед алтарем, всем на глазах. Этическое содержание этого знака дополнено тем, что место для матери-одиночки было во входе костела. Этот обычай сохранился в менее выразительном виде до половины 20 в. там, где невеста и жених украшались перед посещением костела венком, перышками, хотя они оставались на своих первоначальных местах.

После 2 мировой войны оглашение постепенно потеряло большинство внешних обрядовых знаков.

DAS TRAUUNGSANFORDERUNG IN DEN SLOWAKISCHEN HOCHZEITSBRÄUCHEN

Zusammenfassung

Im Komplex der Hochzeitsbräuche nahm das Aufgebot eine besondere Stellung ein, nicht nur wegen seines kirchenrechtlichen,

sondern auch wegen seines gewohnheitsrechtlichen Charakters. Es war ein Meilenstein in der Entwicklung der Hochzeits-

zeremonie, ein öffentliches Bekanngeben der getroffenen Partnerwahl und eröffnete gewöhnlich auch die kurze Zeit des Verlobtseins. Gewöhnlich wurde das Aufgebot unmittelbar nach der Verlobung bestellt, es galt als Bekräftigung und Einweihung des Verlobungsversprechens und ersetzte den Ehevertrag. Mit dem Aufgebot begann auch die Zeit, da sich die Verlobten auch am Tag zusammen in der Öffentlichkeit zeigen durften. Mit ihm waren auch abergläubische Praktiken verbunden, die die Prosperität der künftigen Ehe gewährleisten sollten. Wenn die Verlobten wollten, daß sie in der Zukunft glücklich sein sollen, daß sie nicht taube oder stumme Kinder haben sollen, sollten sie gewöhnlich das erste Aufgebot auslassen. Auch solche Paare, die sich wegen der Schwangerschaft der Braut oder wegen der Übertretung des kirchlichen Verbotes der Verwandtenehe schämten, pflegten gewöhnlich ebenfalls das erste Aufgebot auszulassen.

In der Slowakei haben sich in manchen Orten bis in die dreißiger Jahre des 20. Jahrhunderts Bräuche erhalten, durch die der Status der Verlobten im Aufgebot und auch in der Sitzordnung in der Kirche merkmalfhaft hervorgehoben wurden. Der Platz der Verlobten befand sich gewöhnlich vor dem Altar, allen Kirchenbesuchern vor den Augen. Der ethische Gehalt dieses Ehrenplatzes hatte sein Gegenstück im Platz für eine ledige Mutter, der sich neben dem Kircheneingang befand. Dieser Brauch erhielt sich in einer minder ausgeprägten Form bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts besonders in solchen Orten, wo sich die Braut und der Bräutigam zum Kirchenbesuch noch mit einem Brautkranz und mit einem Strauß schmückten, wenn sie auch an ihren gewohnten Plätzen blieben.

Nach dem zweiten Weltkrieg verlor das Trauungsaufgebot allmählich die meisten seiner äußeren zeremoniellen Merkmale.

Odev mladuchy a družice. Važec, štyridsiate roky. Foto S. Kovačevičová

Svadba v Liptovskej Osade zač. 20. stor. Foto P. Socháň. Fotoarchiv SNM Martin

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 37, 1989, číslo 1—2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparí-
ková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Šte-
fan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosá-
lová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Vie-
ra Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národné-
ho povstania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 40,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1989

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой
Академии Наук

Год издания 37, 1989 № 1—2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лени-
ново нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 37, 1989, Nr. 1—2. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 37, 1989, No. 1—2

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Année 37, 1989, No. 1—2

Parait quatre fois par an. Editions de
VEDA, maison d'édition de l'Académie
slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA
Amsterdam HOLLAND

Index 49 616
Cena Kčs 40,-